

Vélemény Ambrus Attila Józsefné Kéri Katalin által benyújtott „Leánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon” című akadémiai doktori munkáról

I. A jelölt eddigi tudományos munkásságának általános értékelése

Ambrusné Kéri Katalin több évtizedes széleskörű, és intenzív nevelés-, iskola- és pedagógiatörténeti, illetve a művelődéstörténeti kutatómunkájára épülő dolgozatának háttérében, két széleskörű, interdiszciplináris megalapozottsággal művelt pedagógiatörténeti téma áll. Az egyik, a muszlim nevelésügy történeti és elméleti vonatkozásaival kapcsolatos terület, amelynek eredményei Kéri Katalin 2004-es, muszlim nevelés történetével foglalkozó habilitációs munkájában összegződtek. A habilitációs dolgozat nagy érdeme, hogy az túllépve hazai neveléstörténet-írás hagyományos Európa-centrikus szemléletmódján, erőteljes interkulturális nézőponttal íródott.

A jelölt kutatási aktivitásának másik nagy területe, amely egyben a benyújtott akadémiai doktori értekezés tárgyát is képezi, nőtörténeti, illetve lánynevelés vonatkozású. Ambrusné Kéri Katalin ezzel kapcsolatos tudományos munkásságának időbeli elején 1997-ben megvédett, a dualizmus kori magyar nőtörténettel foglalkozó PhD disszertációja áll. Ezt követően a fentiekben jelzett két területen folytatott intenzív kutatásai nyomán számos további figyelemreméltó publikáció – monográfia és szaktanulmány – dokumentálta sokoldalú tudományos felkészültségét, széleskörű hazai és nemzetközi szakirodalmi-szaktudományos tájékozottságát. Ezt elősegítették a jelölt széleskörű, elsősorban a francia és spanyol akadémiai szférára kiterjedő szakmai munkakapcsolatai, valamint több modern európai nyelvre kiterjedő alapos nyelvtudása is.

Kéri Katalin tudományos munkásságának elismertségére utal az is, hogy az elmúlt időszakban több szakmai-tudományos testület, szerkesztőbizottság választotta tagjai, illetve vezető tisztségviselői közé. Számottevő tudományos munkássága eddigi eredményeinek „hétköznapi lecsapódása” megtörténik egyetemi előadásaiban, hallgatói neveléstudományi képzésében, az irányítása alatt elkészült nagyszámú szakdolgozatban és diákjai egyéb tudományos munkáinak irányításában, az OTDK díjaiban, továbbá a pécsi neveléstudományi doktori iskola vezetőjeként, a tudományos utánpótlás nevelésében is.

II. A doktori disszertáció részletes formai és tartalmi értékelése, főbb tudományos eredményei

A továbbiakban az MTA Doktori Szabályzata vonatkozó paragrafusának elvárásainak szellemében foglalom majd össze a doktori disszertációról alkotott véleményemet. Bírálatom első részében elsősorban a disszertáció és a mellékelt téziszfüzet formai követelményeknek való megfelelését vizsgálom majd. Ezt követően a mű tudományos eredményeit, azok újdonságát, érdemeit, továbbá a dolgozat adatainak hitelességét értékelem majd.

1. A disszertáció felépítése, formai követelményeknek való megfelelése

Az összesen 530 oldal terjedelmű (456 oldalas törzsszöveget és a felhasznált forrásokat közel 80 oldalon bemutató bibliográfiai részt magába foglaló) disszertáció rendkívül gondosan összeállított és megszerkesztett mű, amelynek már formai igényessége is

tükrözi alkotójának viszonyát szakmájához, az általa választott, az újkori leánynevelés és a női művelődés kérdéskörét történelmi és neveléstudományos szempontból egyaránt elmélyülten feldolgozó témakörökhöz, amelyekkel több évtizede elkötelezett kutatóként foglalkozik.

A benyújtott dolgozat 5 nagyobb egységből, illetve azok további résztemáit tárgyaló alfejezeteiből áll, amely részek szerkezete a rendkívül sokoldalú megközelítésmód ellenére is világos, jól áttekinthető, főbb összefüggéseiben logikai szempontból is összhangban áll a munka tudományos kérdésfelvetéseivel, illetve az azok megválaszolására vállalkozó tartalmi egységekkel.

A **Bevezetés** az értekezés tárgyát, a kutatás elméleti kereteit és alapkérdéseit tárgyalja, de kitér a kutatás helyszíneire, forrásaira és módszertani megközelítésmódjára is. A munka első nagyobb terjedelmű egységét alkotó **historiográfiai és forrásfeltáró fejezet** három résztemára bontva mutatja be a hazai és nemzetközi nőtörténelmi kutatások főbb korszakait és jellemzőit, fontosabb produktumait, nagyobb kutatási projektjeit, illetve az azok eredményeit kommunikáló nemzetközi és hazai publikációkat, továbbá áttekinti a nőművelődés és leánynevelés-történet kutatás múltjának és jelenének világtörténetét is. Ez azt jelenti, hogy teljességre törekvő vizsgálódásai nem csupán a témakör mértékadó európai (például angol, francia, osztrák, német, svájci, spanyol) kutatásaira terjednek ki, hanem az amerikai kontinens északi (USA és Kanada), továbbá déli országaiban (Latin-Amerika egyes országaiban) megalkotott eredményeit is bemutatják.

Az ezt követő fejezet – az újkor társadalom- és nőtörténelmi sajátosságait áttekintő formában – a **kutatás időbeli és elméleti kereteinek kijelölésére** vállalkozik. Ennek társadalomtörténelmi részében a 17.-19. századi Európa gazdaság- népesedés- és társadalomtörténelmi fejlődésébe **ágyazottan vizsgálja a nők helyzetének általános társadalomtörténelmi jellemzőit**. Ehhez kapcsolódóan külön alfejezetben tárgyalja a **nőemancipációs folyamatok kérdéskörét, annak alapfogalmait, korszakolását**, a nők jogi és politikai helyzetének, egyesületi életének alakulását.

Az erre alapozódó további nagyobb terjedelmű fejezetben a fenti korszak **európai eszmétörténelmi folyamataiba** ágyazottan elsőként a különböző **európai országokban nőkérdésről és lánynevelésről írt** jelentősebb (francia, spanyol, német, angol nyelvű) munkák bemutatására vállalkozik, külön kitérve Rousseau nő-és lánynevelési elképzeléseire. A fejezet ezt követő részében a szerző a **korabeli Magyarország női életének és lánynevelésének sajátosságait**, majd a korabeli hazai nőnevelési munkákat és diskurzusokat, továbbá annak záró részében a lánynevelés intézményesülési folyamataira is kitekintve a külföldi és hazai lányoktatás, illetve leányiskolák sajátos típusait tekinti át.

A munka legjelentősebb és terjedelmében is leghosszabb fejezete az ún. „hosszú XIX. század” időszakával foglalkozik. A korábbi részek logikájának megfelelően először a korszak meghatározó **nemzetközi eszmeáramlatait reprezentáló fontosabb külföldi művek**, majd azok hazai recepcióját megjelenítő **magyar nyelvű munkák és társadalmi viták** (például lánynevelés, női olvasmányok, a nemzeti szellemű nőnevelés, illetve az idegen szellemű nőnevelés kritikája, a nők hivatása, munkavállalása, a korabeli karikatúrák nőábrázolási

toposzai stb.) részletes elemző bemutatására kerül sor. Emellett a szerző kitér a modern kor egyre erőteljesebb **nőoktatási tendenciáira**, részletesen foglalkozik a lányok alapszintű iskolázásának, a középszintű leánynevelés valamint a nők egyetemi képzésének nemzetközi és hazai fejlődésével.

A fenti kronologikus felépítésű fejezeteken túlmenően a jelölt önálló fejezet keretében foglalkozik az újkori **leánynevelés és nőművelődés néhány problémátörténeti csomópontjával** (háztartási, gazdaasszonyi teendőkre nevelés, felkészítés az anyai szerepre, a női test nevelése és egészségvédelme)

A dolgozat összegző része a kutatás főbb eredményeit hat főbb kérdéscsoportba rendezve tekinti át. A munkát teljességre törekvő rendkívül részletes, több mint **70 oldal terjedelmű forrás és szakirodalmi leírás** zárja. Ennek alaposságát jól jellemzi, hogy a leírás első része számos hazai és több külföldi levéltár kézirat forrásanyaga és mintegy félszáz folyóirat feltárására mellett, további, mintegy 2000 tételt tartalmazó nyomtatott forrásanyagra épül. Ezek közül elsődleges nyomtatott forrásként 300 fölötti magyar, közel 150 idegen nyelvű forrásszöveg, de a bibliográfia további másodlagos forrásként emellett mintegy 550 idegen nyelvű, 400 magyar nyelvű szakkönyv, továbbá mintegy 200 idegen nyelvű és 350 magyar nyelvű szakcikk és könyvfejezet leírását is tartalmazza.

A doktori értekezés téziszüzetében, amely szintén megfelel a tudományos követelményeknek, a jelölt 40 oldalba sűrítve, jól áttekinthető szerkezetben mutatja be az értekezés témáját, a kutatás alapkérdéseit, forrásait, módszereit. Munkája eredményeit összegző nagyobb fejezetben kitér a leánynevelés és a női művelődés kutatásának főbb eredményeire, az újkori európai források magyar recepciójának sajátosságaira, illetve ennek nyomán a hazai nő és leánynevelés fejlődéstörténetének főbb jellemzőire, a problémátörténeti kutatások eredményeire, valamint a kutatás-módszertani sajátosságok és a kutatási eredmények hasznosításának lehetőségeire. A záró rész az értekezés témájához kapcsolódó saját közlemények jegyzékét tartalmazza. A teljes jegyzék összesen 49 munkát sorol fel, amelyek között a vizsgált korszakhoz közvetlenül 2 önálló, 3 szerkesztett kötet, 6 magyar és két francia nyelvű könyvfejezet, 1 spanyol és 15 magyar nyelvű folyóiratban megjelenő tanulmány, továbbá 2 nemzetközi és négy hazai konferencia előadás kapcsolódik. A jegyzékben emellett szerepelnek még – jelölt kapcsolódó kutatási témáihoz köthető – egyéb, elsősorban az iszlám, spanyol és azték nő- és leánynevelés témaköreit tárgyaló közlemények is, 1 önálló kötet, 14 további könyvfejezet, és két konferencia előadás formájában.

A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy a doktori disszertáció és téziszüzet **minden tekintetben kielégíti** a tudományos munkákkal szemben támasztott **formai követelményeket**, a benyújtott munkák kivitelezése igényes, szakirodalmi hivatkozási apparátusa és nyelvhasználata szakszerű, stílusa olvasmányos. Emellett a munkát áttekintve az MTA Doktori Szabályzata vonatkozó paragrafusában szereplő elvárás szellemében megállapítható az is, hogy **a dolgozat adatai hitelesek, azok a pályázó önálló kutatási eredményeire épülnek.**

2. A doktori disszertáció új tudományos eredményeinek értékelése

1. Az akadémiai doktori értekezésként benyújtott, „Leánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon” című dolgozat, miként annak alcíme – nemzetközi kitekintéssel és nőtörténeti alapozással – is jelzi, a hazai és nemzetközi kutatások eredményeit felhasználó, azokat számottevő új kutatási eredményekkel kiegészítő szintetizáló monográfia, amely a téma eddigi legteljesebb magyar nyelvű összegzéseként mutatja be a feltárt terület fejlődésének történeti és elméleti, továbbá kutatás-módszertani vonatkozásait. A munka szervesen integrálja magába a témához szorosabban, illetve tágabban kapcsolódó rendkívül gazdag hazai és nemzetközi könyvtári és levéltári forrásbázis egészét, tanúsítva a jelölt kimagasló kutatói erényeit és imponálóan széleskörű hazai és nemzetközi szakirodalmi tájékozottságát. Ez a példás szorgalomra és alaposságra utaló feltáró munka a dolgozat kiemelkedő értéke is egyben. Egyrészt megteremtette a szerző számára azt az adatbázist, és azokat az elméleti alapokat, amelyekre kellő biztonsággal további elmélyült és differenciált elemzések építhetők, másrészt ez a rendkívül gazdag forrásanyag egyben jó kiindulási pontokat kínálhat a téma további feltárására vállalkozó jövőbeni kutatók számára is.

2. Már a dolgozatot bevezető nő- és leánynevelés-történeti historiográfia (23 – 95. oldal) is figyelemreméltó tudományos értékeket felmutatva, teljességre törekedve mutatja be a hazai és nemzetközi nőtörténeti kutatások eredményeit, fontosabb produktumait. A szerző kutatásai meggyőzően bizonyítják, hogy a nők művelődésének és nevelésének múltjára irányuló kutatások nem a 20. század utolsó harmadában, a nőmozgalmak erősödésével, az ún. nőtanulmányok kibontakozásának és intézményesülésének időszakában jelentek meg, hanem már a középkori-renaisszansz kori Európában is íródtak tudományos igényű, vagyis felhasznált forrásaikat feltüntető és azokat elemző művek. A munka emellett szintén alapos forráskutatásokra alapozva mutatja be a korabeli hazai neveléstörténet-írás fontos hagyományát jelentő, már a XIX. század végétől megjelenő lánynevelés történeti kutatásokat, továbbá a források feltárása, egybegyűjtése és kiadása érdekében tett erőfeszítéseket is. Emellett feltárja és elemzi azokat a korabeli leírásokat is, amelyeket a leánynevelés intézményesülésének kezdeti időszakáról, a nőnevelés XIX. századi fejlesztőiről a kortársak készítettek például Brunszvik Teréz, Fáy András, Karacs Teréz, Teleki Blanka, Veres Pálné és mások munkásságáról.

3. A munka ezt követő XVII-XVIII. századdal foglalkozó fejezete – az eddigi szakmunkák eredményeinek alkotó felhasználása mellett – szintén számos saját kutatásokra épülő önálló tudományos eredményt is felmutat. Annak első – a XVII-XVIII. századi női tanulással, illetve művelődéssel foglalkozó francia, angol, olasz, német, spanyol nyelvű munkák elmélyült elemzésére vállalkozó része (132-157. old.) véleményem szerint a témakör teljességre törekvő tudományos szintézise. Ez az igényesség jellemzi a fenti fejezet további magyar vonatkozású részeit is, amelyek a főbb nemzetközi recepciós tendenciák megrajzolása mellett a korabeli magyar nőtörténet és nőnevelés – a női élet mindennapjaira, továbbá női tanulás különböző összetevőire – egyaránt kitekintő, plasztikus bemutatására vállalkoznak (158-180.old.). Különösen érdekesek azok a sokrétű elemzések, amelyek a korabeli irodalmi művek nőképeinek megrajzolására vállalkoznak, továbbá bemutatják a különböző külföldi tanácsadó könyvek magyar fordításait, átdolgozásait, azok valamint a lányneveléssel és női művelődéssel foglalkozó korabeli újságcikkek fontosabb diskurzusait

(181-195. old.). A fejezet intézménytörténeti szempontból is figyelemreméltó új eredménye a magyar magán lánynevelés, illetve a leányiskolázás eddig feltáratlan korai intézményes kereteinek bemutatása (196-206. old.).

4. A dolgozat harmadik nagy elemző része – a hosszú XIX. századot az európai nők helyzetét, társadalmi szerepeit, művelődési és életviteli szokásait, ezzel összefüggésben a leánygyermekoktatásának intézményes kereteit gyökeresen átformáló időszakát, az európai modernizáció nagy korszakát vizsgálja. A fejezetet áttekintve megállapíthatjuk, hogy annak legfontosabb új tudományos eredményeit, egyrészt a XIX. századi nőkérdéssel és lányneveléssel, továbbá nőmozgalmakkal kapcsolatos témák exponálására szolgáló részletes könyv- és sajtóelemzések (233-284. old.), másrészt a hazai leányoktatás alapfokú- és középszintű intézményrendszerének teljességre törekvő oktatásügyi statisztikai mutatókkal összekapcsolt leírásai, (285-336. old), továbbá a nők egyetemi képzésének kezdeti szakaszát bemutató részek (337-357. old.) jelentik. A fejezet a korabeli sajtó- és egyéb könyvészeti anyagra támaszkodva nem csupán a Tudományos Gyűjtemény hasábjain kibontakozó reformkori sajtóviták, hanem a XIX. századon áthúzódó további női tematikájú diskurzusok árnyalt bemutatására is vállalkozik. Elemzései kiterjednek az ebben az időben megszülető magyar pedagógiai szakirodalom nemzetállami eszméket, majd később a nemzeti szellemi nőnevelési törekvéseket megalapozó fontosabb műveire, továbbá a nemzeti szemléletet erősítő női olvasmányok versus idegen szellemű nőnevelés kritikája, majd később a női hivatás és a női munkavállalás mentén kibontakozó vitákra is.

5. Újszerű tudományos szemléletmód szellemében íródott a disszertáció problémátörténeti összegzésre vállalkozó utolsó nagy fejezete is, amely egyrészt további fontos fókuszpontok mentén vizsgálja a női művelődés és a lánynevelés hagyományos témaköreinek változásait, mint például a háziasszonyi és gazdaasszonyi feladatokra, a feleség és anyaszerepre való felkészítést. Másrészt elemzéseiben a századfordulón megjelenő ún. modern nőtípus bővülő szereprepertoárjának olyan új elemeire is kitér, amelyek összefüggésben voltak a női test ápolásával, védelmével és fejlesztésével, edzésével, továbbá a megváltozott társadalmi térben való megjelenésének új testhasználati formáival.

A továbbiakban a dolgozatban megfogalmazottakra reflektálva néhány, a kutatás, illetve a doktori munka továbbfejlesztésére vonatkozó néhány gyakorlati szempontot és elméleti megközelítési lehetőséget szeretnék a jelölt figyelmébe ajánlani:

1. Az első észrevétel elsősorban szerkezeti, részben tartalmi vonatkozású. Véleményem szerint a munka belső logikáját, tartalmi koherenciáját fokozná a bevezető részek kisebb szerkezeti módosítása (9-95. old.): Az „Előszó” után a dolgozatot a téma historiográfiai háttérét kibontó, „Nőtörténet kutatása” című (23-74.old) fejezettel javasolnám kezdeni. Ennek keretében nem a jelenlegi elkülönült formában, hanem egységes szerkezetben lenne célszerű áttekinteni az egyes országok egymással amúgy is szerves kapcsolatban álló nőtörténeti (23-48), továbbá lánynevelési (49-73) kutatásait. Ezt követhetné a munka kutatási, illetve kutatás-módszertani alapkérdéseit kijelölő, a jelenlegi formában „Bevezetés” címen tárgyalt fejezet (10-22. old, Értekezés tárgya, elméleti keretei, alapkérdései, helyszínei, forrásai módszerei), amelyben „A kutatás forrásai” részhez (17-19.old) kapcsolódhatna a

mostani szerkezetben a bevezető nagy fejezetet külön egységként záró, véleményem szerint inkább a kutatás módszertani egységhez illeszkedő „Nőtörténet és leánynevelés történet forrásai” című (74-94.old) részfejezet.

2. Javasolom továbbá a munka nagy kifejtő fejezeteihez kapcsolódó általános társadalomtörténeti bevezetés szerkezeti, illetve tartalmi újragondolását. Miután a munka két nagy kronologikusan felépülő elemző fejezetre tagolódik – az első a kora újkor és a felvilágosodás kori (127-206), a második pedig a „hosszú XIX. század” (209-357) női művelődés és leánynevelési problematikájával foglalkozik – célszerű lenne az ezeket bevezető, a teljes vizsgált korszakot (XVII-XX. század eleje) vázlatosan áttekintő társadalomtörténeti részt (95-124) nem külön fejezetben, hanem szintén két részre bontva, a fenti szakaszolást követve tárgyalni. Ebbe az egységesebb szerkezetű fejezetben nagyobb hangsúlyt kaphatnának azok a korszakon átívelő, a munkában csak érintőlegesen tárgyalt mikrofolymatok is, amelyek a korszak nőművelődési és a leánynevelési törekvéseit megalapozzák. Ehhez néhány – az értekezés egyébként rendkívül gazdag bibliográfiai leírásában nem szereplő – társadalomtörténeti nézőpontú monográfiára is felhívnam a szerző figyelmét: Weber Max: A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme. Gondolat Kiadó, Budapest, 1982., Elias, Norbert: A civilizáció folyamata. Gondolat Kiadó, Budapest, 1987., Foucault, Michel: Felügyelet és büntetés. Gondolat Kiadó, Budapest, 1990., Burke, Peter: Népi kultúra a kora újkori Európában. Századvég, Bp., 1991., Davis, Natalie Zenon: Kultúra és társadalom a kora újkori társadalomban. Balassa Kiadó, Budapest, 2001. Sennett, Richard: A közéleti ember bukása. Helikon Kiadó, Budapest, 1998., Habermas, Jürgen: A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltása. Osiris Kiadó, Budapest, 1999. Továbbá a jelölt figyelmébe ajánlom a modern kor individualizációs folyamatait is részletesen tárgyaló német nyelvű kézikönyvet, Dülmen Richard (szerk.): Entdeckung des Ich. Böhlau Verlag, Köln, 2001. A modern kor európai férfi és női testhasználati formáinak Foucault szellemében történő figyelemreméltó elemzése található továbbá Sarasin, Philipp: Reizbare Maschinen: Eine Geschichte des Körpers 1765-1914. Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2001. című munkájában. A fentiekben felsorolt munkák további jól hasznosítható elméleti kapaszkodókat nyújthatnak a korszak női művelődését, nőszerepeit és leánynevelési folyamatokat is megalapozó változások árnyaltabb társadalomtörténeti megalapozásához.

3. Úgy vélem, hogy a korszak társadalomtörténeti hátterének további árnyalásához célszerű lenne a női művelődés és leánynevelés jelenségeit határozottabban hozzákapcsolni ahhoz az egész korszakon átívelő, Weber klasszikus megfogalmazásában a „varázslat alóli feloldódásként” interpretált alapfolyamathoz, amely a késő középkor és a kora újkor széthulló vallásos világképeitől elvezet a modern szekularizált európai kultúra, illetve állammodellek kialakulásához, a kapitalizmus térhódításához. Ez a nők hagyományos helyzetét és szerepét is gyökeresen átformáló átalakulás számos makro- és mikrotörténeti összetevőből áll. Ezek közé tartozik a kapitalista tőkeképződés és pénzforrások mozgósítása, termelőerőinek fejlődése és az ipari munka termelékenységének növekedése, központi politikai hatalmak kialakulása és a különböző nemzeti identitásokat megjelenítő nemzetállamok, a különböző szakmák és értelmiségi professziók megjelenése, polgári részvételi- és szabadságjogok, urbánus

életformák, az iskolai képzés egységes intézményrendszerre tagolódo (alap-közép- és felsőfokú formáinak) általánossá válása, értékek és normák szekularizációja és pluralizmusa.

A munkában erőteljesebben lehetne hangsúlyozni, hogy a korszak „felvilágosodás-projektje” megszületése, majd XIX. századi kiteljesülése időszakát meghatározó nagy modernizációs ideológiáiban - a liberalizmusban és a pozitívizmusban – megjelenő új esztétikai és filozófiai elvárások középpontjában a társadalmi kényszerek alól felszabaduló, saját boldogulását befolyásolni képes, női és férfi mivoltában kiteljesedő individuum áll. Az emancipált ember, aki férfiként és nőként egyaránt ura önmagának, aki maga gondoskodik önmagáról; ápolja és edzi testét, ismeri annak fiziológiai, lelki működését, sőt saját viselkedésének rejtett mozgatórugói is egyre inkább kifürkészhetővé válnak számára. Természetes lesz nemisége, amely az utódnemzés kötelességből egyre inkább a házaseslet, a heteroszexuális kapcsolat természetes megélésének elfogadott formájává válik majd.

A dolgozatban nyomatékosabban lehetne hangsúlyozni azt, hogy az általa vizsgált modern individuumként kiteljesedő új európai nőideál kialakulása a rendi társadalmat fokozatosan lebontó sokszínű emancipáció (például emberi-polgári szabadságjogok, rabszolga- és jobbágyfelszabadítás) egyik részfolyamataként értelmezhető. Ezek egyik markáns vonulatát képezik a XIX. századi, majd a XX. század eleji modernizáció-kritikai ellenkultúra mozgalmakkal, például a munkásmozgalommal, valamint az életreform mozgalommal egyaránt szoros kapcsolatban álló női emancipációs mozgalmak különböző formái, illetve a reformpedagógiához kapcsolódó gyermekemancipációs mozgalmak is. Foucault munkái nyomán feltárhatóvá válhatna a társadalom egészére kiterjedő, a modern kor új típusú hatalmi formájaként kiteljesedő, rejtett fegyelmező mechanizmusként működő, a női élet és testhasználat különböző területeire is kiterjedő ún. mikrohatalom működése, amely az egyén feletti állami kontroll bonyolult intézményrendszereként a modern iskolarendszer különböző formáiban továbbá az iskolai ellenőrzés terén is megjelenik majd.

Összegezve megállapítható, hogy Ambrusné Kéri Katalin – a magyar neveléstudomány jelentős alkotó képviselője, akire – eddigi tudományos munkássága alapján ez okkal állítható – még fontos teendők várnak a hazai tudományosság további feladatainak megvalósításában a következő évtizedekben is. Az értekezésként benyújtott mű meggyőzően bizonyítja, hogy a jelölt az előző fokozatszerzését követően olyan számottevő új tudományos eredményekkel járult hozzá tudományterületének fejlődéséhez, amelyeket a szakmai közvélemény idehaza és külföldön egyaránt elismer. Eddigi munkássága és benyújtott művének tudományos értékei alapján a jelölt minden tekintetben méltó az akadémiai megmérettetésre. Javaslom és támogatom a nyilvános vita kitűzését és lefolytatását.

Budapest, 2016. április 15.

Németh András

az MTA doktora